

Галина СЕРДЮК,

*заступник директора з навчально-виховної роботи
КЗ «Чернігівський обласний науковий ліцей»
Чернігівської обласної ради*

ЧИТАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ОСНОВА РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ НАУКОВОГО ЛІЦЕЮ

Нова українська школа покликана формувати особистість із активною громадянською позицією, ціннісними орієнтаціями щодо саморозвитку та самовдосконалення, прагненнями досягати життєвого успіху, умінням безперервно навчатися та набувати професійного досвіду. У контексті проведеної наукової розвідки визначимо, що спілкування державною мовою як ключова компетентність НУШ стає підґрунтям для оволодіння іншими, не менш важливими компетентностями. Уміння читати і розуміти прочитане, висловлювати думку та критично мислити, логічно обґрунтовувати свої переконання та творити об'єднують усі компетентності.

Згодні з думкою Фасолі А., який вважає, що компетентний читач володіє «здатністю до самостійної організації, здійснення й оцінювання читацької діяльності, а також до самореалізації, самовдосконалення і самотворення» [7, с. 8]. Без сумніву, літературне читання спонукає занурюватися в інші науки для здобуття нових знань, впливає на внутрішній світ дитини та мотивує змінювати зовнішній світ.

Метою нашого дослідження є обґрунтування **важливості формування читацької компетентності як основи розвитку дослідницьких умінь учнів наукового ліцею.**

Дефініція «читацька компетентність» сьогодні зазнає змін. Це «спричинено зростанням обсягів і різноманітності змісту й форми писемних текстів, використання яких у ХХІ столітті є нагальною потребою» [1, с. 27]. Змінюється і освіта в галузі читання. Ідеться вже не про накопичення та засвоєння інформації, а «про формування здатності особи працювати з будь-якими видами інформації, розуміти, належно осмислювати, оцінювати її та застосовувати» [3].

Зазначимо, що в мережі закладів нового типу наукові ліцеї мають завдання формувати дослідницьку компетентність здобувачів освіти, сприяти становленню особистості, яка здатна критично мислити, пізнавати світ і сприймати науку як джерело саморозвитку. Ідеться про «формування цінностей та особистісних якостей, що забезпечують дослідницьку культуру, академічну доброчесність і готовність до дослідницької діяльності. Спеціалізована освіта наукового спрямування орієнтована на формування у здобувачів загальнолюдських цінностей (морально-етичних і соціально-політичних)» [6]. Це широке розуміння призначення наукових ліцеїв, що виконують не просто функцію, а місію – формувати людину-дослідника. У цьому контексті читацька компетентність має важливе значення. Із огляду на це ідеться про інтегрований результат навчальних досягнень учнів, пов'язаних із читацькою діяльністю. Із іншого боку, вона стає ключовою, адже забезпечує вивчення всіх навчальних дисциплін.

Читацька компетентність неможлива без мотиваційних потреб здобувачів освіти, когнітивного (знаннєвого), операційно-діяльнісного, рефлексивного складників. Чи не найважливіше значення має розвиток компонентів ціннісно-сислової та емоційно-вольової сфер особистості учня. Структуру читацької компетентності представлено на рис. 1.

Рис. 1. Структура читацької компетентності

Читання розвиває критичне мислення, яке формується в процесі засвоєння предметних знань через використання таких підходів, які передусім стимулюють дослідництво й відкриття. Цікаво, що під час проведення основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 здійснювалося тестування з інноваційної для PISA-2022 галузі – креативного мислення. Тому, організовуючи освітню діяльність у науковому ліцеї, ми розглядаємо дослідницьку компетентність старшокласників як якість, що проявляється в потребі особистості

до наукового пізнання світу, умінні виконувати дослідницьку роботу, творчо використовувати набуті знання, здатності самостійно опановувати нові способи діяльності в будь-якій сфері людського життя. Педагог у такій моделі орієнтується на вже сформовану читацьку компетентість, але розвиває її, застосовуючи дослідницькі технології.

Для розуміння читацьких інтересів важливо проводити моніторингові дослідження, що демонструють динаміку змін, пріоритети юнаків і дівчат. Одне з останніх досліджень, у якому взяли участь 139 респондентів, засвідчило, що з початком війни інтерес до читання зріс, а читацькі інтереси змінилися. Пізнавальною була відповідь на запитання про призначення читання. 32,4% респондентів сприймають читання як можливість здобуття нових знань, 25,2% – як мотивацію до розвитку (рис. 2).

Виберіть найголовніше, на Вашу думку, призначення читання (один варіант):

139 відповідей

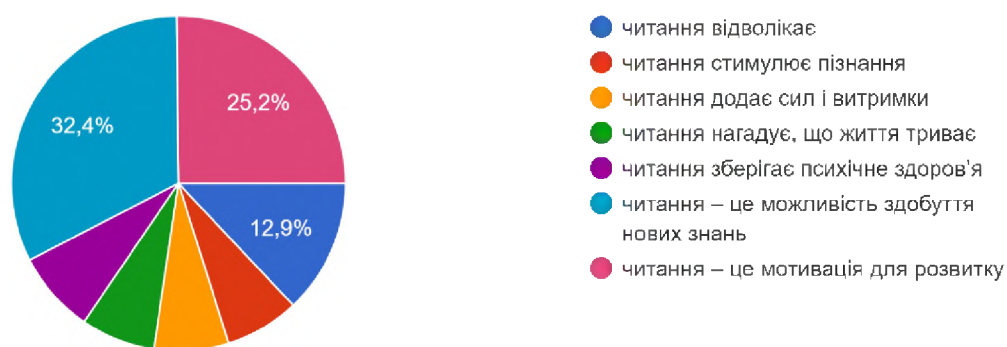

Рис. 2. Призначення читання

Технології, які використовуються в ліцеї для розвитку дослідницької компетентності, передбачають розвиток читацької компетентності, яка має інтегрований характер. Розглянемо особливості використання проектної технології як ефективної форми організації дослідно-орієнтованого навчання в наукових ліцеях. Прикладом може слугувати проєкт «Сад царя Соломона», що передбачав створення на території Дитячого ботанічного саду ліцею рекреаційного простору, де планувалося висадити рослини, що згадувалися в Пісні Пісень та Книзі Притч Соломонових. Безпосередньою висадкою та доглядом рослин Саду займалися учні біолого-хімічного профілю. Вони ж збирали класифікаційні та інші наукові відомості про ці рослини. Здобувачі освіти виконували також індивідуальні дослідницькі завдання. У підсумку було здійснено систематизацію набутих знань, подальше опрацювання матеріалів і результатів досліджень та проведена звітна Міжнародна науково-практична конференція «Вивчати, щоб зберегти!», де відбулася презентація результатів виконання індивідуальних дослідницьких

проектів [4]. До роботи долучилися учні гуманітарного профілю, які систематизували літературні джерела (міфи, легенди, оповіді) про рослини, а створенням QR-кодів, що розміщені на супроводжувальних табличках до рослин Саду, – учні фізико-математичного профілю. Ідея проекту полягала в тому, щоб Сад царя Соломона в Дитячому ботанічному саду ліцею став як місцем відпочинку, роздумів, медитацій, так і джерелом інформації про рослини не тільки в ботанічному, а й у загальнокультурному, естетичному та етичному контексті, джерелом мудрості, творчого натхнення, особистісного росту.

Наведемо ще один приклад навчально-дослідницького проекту – «LIBRARIUM». За ініціативи своїх випускників ліцею отримав англomовну бібліотеку, яка стала основою для створення осередку для читання – Центру сучасної англomовної літератури. Освітні (навчально-виховні) цілі проекту передбачали розвиток як предметних (формування та вдосконалення навичок літературного перекладу, удосконалення лексико-граматичних навичок англійської мови), так і ключових умінь, універсальних навичок, а саме: розвиток критичного мислення, уміння аналізувати та синтезувати інформацію, розширення кругозору, формування адаптаційного способу мислення, розвиток уміння працювати в команді, самоорганізації, розвиток навичок пошукової діяльності [5, с. 86]. Учні підготували анотації українською мовою до кожної з подарованих книг, щоб популяризувати читання, а створені презентації проілюстрували жанрову специфіку літератури та цікаві факти з життя авторів.

До заходів, які сприяють популяризації книги, активно долучаються вчителі ліцею і щороку на свято Чистого четверга влаштовують акцію «Подаруй книгу!», що супроводжується презентацією улюблених книг. До акції доєднуються учні, беручи участь у читацькій конференції. Перелік актуальної для молоді літератури систематизується, узагальнюється та пропагується на сайті ліцею (<https://lyceum-cn.org/>).

Міжнародний день читання книг КЗ «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради зібрав читацькі вподобання учнівства ліцею (вересень 2023). Парламент на сторінці @chop_lyceum запустив челендж уривків з улюблених книг. Першокурсники й першокурсниці природничо-математичного профілю додали постери з бібліопорадами та кращими цитатами. У бібліотеці стартувала виставка новинок фонду.

Отже, у сучасній освіті змінюється ставлення до читання. Уміння читати з розумінням зафіксовано в Законі України «Про освіту» як наскрізне. В освітньому просторі наукового ліцею здійснюється розвиток читацької компетентності через проектну діяльність, що інтегрує різні види компетентностей здобувачів освіти. Згодні з думкою, що «читання – це чи не основний компонент виховання, освіти й

розвитку культури. Це те, на чому базується потенціал будь-якої країни. Тому на сьогодні варто звернути увагу на сформовану читацьку особистість – елемент безпеки країни» [2, с.55]. Звичайно, заклад освіти впливає на розвиток когнітивних умінь, ураховуючи профіль навчання, але чи не найважливіше значення – впливати на внутрішні ресурси юнацтва, розвиток творчості, пізнавальних інтересів, відкритість до нових ідей і досвіду, прагнення до нових цілей і спроможність їх досягати.

Література є потужним духовно-естетичним джерелом, а дослідницькі підходи, що дають змогу інтегрувати мовно-літературну галузь знань із іншими дисциплінами, забезпечують інноваційне навчання та розвиток читацької компетентності як ключової здатності збагачувати внутрішній потенціал здобувачів освіти.

Читацька компетентність повинна стати цілісною системною якістю особистості, а пріоритетними методами вирішення проблеми розвитку читацької компетентності – творчий та дослідницький.

Література

1. Дика Н. М., Глазова О. П. *Формування читацької компетентності учнів: міжнародний методичний досвід. Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. Випуск 12. Т. 1. 2019. С.27-31.
2. Нікітіна Н. *Формування читацької компетентності як парадигма успішної особистості майбутнього. New Inception*, (1), 2022. С.52–59. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3978100>
3. PISA. Програма міжнародного оцінювання учнів: Інформаційні матеріали. / Укладачі Вакуленко Т., Ломакович С. Київ. 2016. 12. PISA: читацька грамотність / Уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко. Київ, 2017. URL: http://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/PISA_Reading.pdf (дата звернення: 22.11.2023).
4. Сердюк Г. А. Проектна діяльність як ефективна форма дослідно орієнтованого навчання в наукових ліцеях. *Science and education for sustainable development. Monograph 50. Publishing House of University of Technology, Katowice, Poland. 2022. С. 616-620.* <https://doi.org/10.54264/M005>
5. Сердюк Г. А. *Компетентнісний підхід у формуванні гнучких умінь (soft skills) як передумова професійного самовизначення учнів у наукових ліцеях. Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*, 1 (4). 2022. С. 82-91. <https://doi.org/10.15804/ve.2022.04.10>
6. Стандарт спеціалізованої освіти наукового спрямування. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-specializovanoyi-osviti-naukovogo-spryamuvannya> (дата звернення: 19.11.2023)
7. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо. *Дивослово*. 2017. №9. С. 8–15.